

дослідники й популяризатори мистецтва, керамісти, майстри народного мистецтва, ікономаляри, живописці, мистці гобелена, порцеляни й фаянсу, скульптори). – Середина XVII – початок XXI ст.). – Полтава : Видавництво «Полтава», 2002. – С. 87.

7. Опішня // Дмитренко О. Хвіст ящірки. – К. : Молодь, 1991. – С. 122–176.

8. Пошивайло Олесь. Джерела народного таланту / Олесь Пошивайло // Прапор комунізму. – Зіньків, 1983. – № 171. – 16 червня. – С. 4.

9. Спогади Михайла Китриша. 23.12.2020 // Приватний архів автора.

10. Учетная карточка творческого мастера Укрхудожпрома підприємства завод «Художний керамик» // Приватний архів Михайла Китриша.

11. Щербак Василь. Сучасна українська майоліка / Василь Щербак. – К. : Наукова думка, 1974. – 192 с.

УДК 902(477.53)«2015»

Роман Луговий,

асистент кафедри історії України

Полтавського національного педагогічного університету

імені В. Г. Короленка, археолог

Оксана Коваленко,

кандидат історичних наук, науковий співробітник

Інституту керамології – Відділення Інституту народознавства

НАН України

АРХЕОЛОГІЧНІ РОЗВІДКИ НА ТЕРИТОРІЇ ЧУТІВСЬКОГО РАЙОНУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2015 РОЦІ

До наукового обігу вводяться матеріали археологічних обстежень та шурфувань поселенських пам'яток біля с. Сторожове та об'єктів курганної групи біля с. Войнівка Чутівського району Полтавської області. Виявлені матеріали дослідження доповнюють археологічну карту басейну річки Коломак.

Ключові слова: археологічні розвідки, Сторожове, XVII–XVIII ст., кераміка.

У серпні 2015 р. Спільна археологічна експедиція Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського та Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка провела археологічні розвідки на території Чутівського району Полтавської області.

Розвідки проводились в межах реалізації програми Зводу пам'яток історії та культури у Полтавській області та стали продовженням розвідувальних робіт, проведених відділом археології

ПКМ імені В. Г. Кричевського у 2006–2014 рр. Перші пам'ятники на території Чутівського району описані В. В. Пассеком на початку XIX ст. Більшість курганів і майданів обстежені на правому боці р. Коломак у 1924 р. М. Я. Рудинським [13].

Біля с. Кантемирівка ним відкрито поселення черняхівської культури і розкопано 3 кургани кін. IV–І третини V ст. н.е. [14]. Поселення та могильник черняхівської культури біля с. Кантемирівка досліджувались і Є. В. Махно у 1948 р. [12].

Розвідки пам'яток проводились розвідагоном Полтавського краєзнавчого музею на чолі з Г.О. Сидоренко у складі експедиції Ленінградського відділення Інституту історії матеріальної культури під керівництвом І. І. Ляпушкіна [14], С. П. Юренко, І. М. Кулатовою та О. Б. Супруненьком у 1987 р. [10]. Останніми згаданими дослідниками у тому ж році проведені розкопки 4 курганів біля с. Стінка [15].

У 2007–2015 рр. біля с. Сторожове авторами здійснене археологічне вивчення 26 курганних насипів біля с. Сторожове, які містили поховання епохи бронзи та пізньосарматського часу [1-8, 11].

Обстежена частина території правого та лівого берегів р. Коломак, притоки р. Ворскли, в межах вказаного району. Усього, обстежено 5 курганних пам'яток, 1 майдан та 2 поселення епохи бронзи, черняхівської культури та пізнього середньовіччя.

Основними напрямками робіт були: уточнення (а в окремих випадках – зміна) топографічних прив'язок за допомогою GPS-навігатора glocol, фотофіксація, моніторинг сучасного стану відомих пам'яток та виявлення нових. Подамо короткий опис пам'яток.

с. Сторожове. Поселення 1. Розташоване на першій надзаплавній терасі р. Коломак, у центрі села, за місцевим будинком культури. Поселення витягнуте вузькою смугою вздовж берега, по терасі. Довжина – 80 м, ширина – 30 м. Закладено 6 шурфів розміром 1х2 м та орієнтацією сторін: північ-південь – схід-захід.

Шурф 1 розташований в східній частині поселення, між шурфом 3 та 4, на першій надзаплавній терасі р. Коломак за 4 м на південь від його річища. Орієнтація північ – південь, розмір 1х2 м. Потужність культурного шару до 0,4 м, це ґрунт чорно-сірого кольору, супісок. На глибині 0,2 м виявлено уламки (10 шт.) глиняного посуду XIX ст. (до колекції не бралися).

Шурф 2 розташований в центральній частині поселення, між шурфом 4 та залишками фундаментів якоїсь господарської споруди, на першій надзаплавній терасі р. Коломак за 4,5 м на південь від

його річища. Орієнтація північ – південь, розмір 1x2 м. Потужність культурного шару до 0,4 м, це ґрунт чорно-сірого кольору, супісок. У культурному шарі виявлені фрагмент ліпленої стінки епохи пізньої бронзи, фрагменти стінок посудин та кахель ранньомодерного часу (№ п/о 1-5) та фрагменти кісток тварин.

Шурф 3 розташований в східній частині поселення, між шурфом 1 та житловою садибою, на першій надзаплавній терасі р. Коломак за 4,5 м на південь від його річища. Орієнтація північ – південь, розмір 1x2 м. Стратиграфія аналогічна шурфу 1. На глибині 1 м теж материкові породи, але в південно-західній частині виявлена пляма об'єкту (ями) з темно-сірим заповненням, розміром 1x1 м. Об'єкт повністю не досліджувався, оскільки значна його частина не потрапила до шурфу. За знахідками, виявленими під час прокопування ями, визначено, що вона датується ХІХ ст.

У північно-східній стінці зафіксована лінза потужністю 3 см випаленої землі та глини – розвал опалювальної споруди і фрагментами кахель ХІХ – початку ХХ ст.

У шурфі 0-0,2 м виявлено 60 дрібних фрагментів карнизних та лицьових кахель, 30 стінок горщиків 4 фрагменти мисок, 2 фрагменти фарфорових тарілок 1 денце горщика, 2 фрагменти полумисків, 1 фрагмент вінець макітри (№п/о5).

Культурний шар на глибині 0,2-0,6 не так інтенсивно насичений знахідками. До колекції відібрано також туліюку від ринки, фрагменти стінок та вінець посудин ангобованих лініями та хвилями червоного кольору.

Шурф 4 розташований в східній частині поселення, між шурфом 2 та 1, на першій надзаплавній терасі р.

Коломак за 5,3 м на південь від його річища. Орієнтація північ – південь, розмір 1x2 м. Стратиграфія аналогічна тій, що була виявлена у шурфах 1-2.

Шурф 5 розташований в західній частині поселення, між шурфом 6 та туалетом, на першій надзаплавній терасі р. Коломак за 8,3 м на південь від його річища. Орієнтація північ – південь, розмір 1x2 м. Стратиграфічна ситуація в шурфі 5 дещо відрізняється від попередніх. Верхній дерновий шар потужніший і має нижню лінію на глибині 0,4-0,5 м. Всі інші прошарки мають такі ж показники як і в попередніх розрізах. Дерновий шар на цій ділянці поселення збільшений внаслідок вирівнювання поверхні у новітній час. До колекції взято фрагмент вінець епохи пізньої бронзи та стінка ліпної посудини з наліпним пружком, з пальцево-нігтьовими вдавленнями скіфського часу, окремі стінки посудин.

Шурф 6 розташований в західній частині поселення, між шурфом 5 та сміттевою ямою та залишками фундаменту

господарської споруди, на першій надзаплавній терасі р. Коломак за 4,8 м на південь від його річища. рїєнтація північ – південь, розмір 1x2 м.

Стратиграфія: 0–0,3 м – перекоп ХХ ст.; 0,3–0,50 м – дерновий шар (перекритий перекопом); 0,5–1,65 м – культурний шар (чорнозем, опіщанений); 1,65–1,70 м – передматерик; з 1,70 м – материк, жовтий пісок. До колекції відбрано фрагмент стінки амфори та фрагменти денця посудини, та стінок горщиків епохи бронзи.

Таким чином, поселення Сторожове-1 є багатошаровим поселенням – епохи фінальної бронзи, раннього залізного віку, черняхівської культури та кінця ХVІІІ – ХІХ ст. Відзначимо також, що потужність культурного шару до центральної частини поселення значно більша за перефірію. На жаль, ця центральна частина фактично знищена численними перекопами та спорудами ХХ ст. До того ж місце використовується, як «зона відпочинку» місцевими мешканцями, навколо встановлених столів викопано багато сміттєвих ям, які знищили культурний шар поселення на 50%.

с. Сторожове. Місцезнаходження 2. Розташоване на підвищенні у заплаві р.Коломак, за 30 м на північ від сучасного річища та за 300 м від крайнього будинку с. Сторожове (куток Чернякове), в межах гідрологічного заказника. Поверхня поселення задернована. По краю підвищення проходить ґрунтова дорога. На поверхні, виявлені дрібні фрагменти ліпної кераміки, обмазки та кісток.

Шурф 1 закладено в північно-східній частині підвищення. Розміри 1x2 м, орієнтований за сторонами по лінії північ-південь. Культурний шар малопотужний до 0,2 м. До колекції відбрано кілька фрагментів вінець ліпленої посудини, стінки із пружком та стінок посудин.

Шурф 2 розміщувався вище по підвищенню, у північно-західному напрямку. Розміри 1x2 м, орієнтований за сторонами по лінії північ-південь. *Стратиграфія* аналогічна шурфу 1, проте культурний шар менш потужний – до 1м. Отже, Сторожове-2 є місцезнаходженням епохи пізньої бронзи, із слабко насиченим культурним шаром, тобто був тимчасовою стоянкою біля річки.

с. Сторожове. Курган 1. Розташований мисоподібному виступі високого правого берега р. Коломак, за 1,5 км на північ від с.Войнівка, ліворуч ґрунтової дороги сс. Войнівка-Кантемирівка. На північний-захід від цвинтаря с. Сторожове, вул. Шевченка. Поверхня насипу задернована, а також здійснена посадка саджанців дубового лісу. Висота кургану – 0,8 м, діаметр – 15 м. Підрізаний з півдня поля ярмом. Майже по центру (трохи південніше) – квадратна яма, із заплилим

дном, 2×2 м, вірогідно сліди грабіжницьких розкопок. Ґрунт, помітний у стінках ями – опіщаний чорнозем.

с. Войнівка. Курганна група I. Розташована на високому правому березі р. Коломак, за 2 км на північ від с. Войнівка, праворуч ґрунтової дороги сс. Войнівка-Кантемирівка. Відома із розвідок Кулатової І. М. та Супруненка О. Б. 1988 р. Складається з насипів 4 курганів та 1 майдану витягнутих ланцюгом по лінії північний схід-південний захід. Насипи курганів розорюються. Поверхня майдану задернована, поросла деревами та чагарниками. В центрі майдану – заглибина діаметром близько 30 м і глибиною до 3 м. Прослідковано вихід у північно-східному напрямку.

Розміри курганів: 1 – висота 05 м, діаметр 20 м; 2 – 1 м та 30 м; 3 – 0,8 м та 20 м; 4 – 06 м та 25 м, відповідно. Неподалік майдану виявлений дуже дрібний фрагмент жовтоглиняної амфори та дрібний фрагмент червоноглиняної амфори (до колекції не бралися).

Таким чином, археологічні дослідження доповнюють археологічну карту басейну річки Коломак – межі лісостепової та степової природних зон.

Список використаних джерел і літератури

1. Коваленко О., Луговий Р. Орнаментація посуду катакомбної культури: спроба експериментального вивчення (за матеріалами сторожівського могильника) / Оксана Коваленко, Роман Луговий // Археологічна керамологія. – №1. – 2019. – С.78–104.

2. Коваленко О., Луговий Р. Археологічні дослідження Сторожівського могильника у 2009 році / Оксана Коваленко, Роман Луговий // Інтеграція археологічних та палеогеографічних досліджень. Матеріали наукового практичного семінару 10-12 серпня 2010 р. – Полтава: ПНПУ, 2011. – С. 105–111.

3. Коваленко О. В. та ін. Стратифіковані кургани доби пізньої бронзи Сторожівського могильника / О. В. Коваленко, Д. П. Куштан, Р. С. Луговий // Археологія. – 2012. – № 3. – С. 83–94.

4. Коваленко О., Луговий Р. Сторожівський курганний могильник / Оксана Коваленко, Роман Луговий // Археологічні дослідження в Україні 2011. – Луцьк: Волинські старожитності. Вид-ня ІА НАНУ, 2012. – С. 367–368.

5. Коваленко О. В. та ін. Курган доби середньої-пізньої бронзи Сторожівського могильника / О. В. Коваленко, Д. П. Куштан, Р. С. Луговий // Матеріали та дослідження з археології Східної України : Збірник наукових праць / ред. С. М. Санжаров. – Луганськ: Вид-во СНУ імені В. Даля, 2009. – Вип. 9. – С. 209–226.

6. Коваленко О., Луговий Р. Кочівницьке поховання XIII ст. поблизу с. Сторожове Полтавської області / Оксана Коваленко, Роман Луговий // Старожитності Лівобережного Подніпров'я - 2011. Збірник наук. праць. – Київ-Полтава: Гротеск, 2011. – С. 160-174+VI.

7. Коваленко О., Луговий Р. Пізньосарматські поховання Сторожівського курганного могильника / Оксана Коваленко, Роман Луговий // Археологічний літопис Лівобережної України. – 2008. – Ч.1-2. — С.34–44.

8. Коваленко О., Луговий Р. Пізньосарматські поховання Сторожівського могильника (за матеріалами 2012 р.) / Оксана Коваленко, Роман Луговий // Старожитності лівобережного Подніпров'я-2016 : збірник наукових праць. – К.: Центр пам'яткознавства НАН України та УТОПІК, 2016. – С. 132–139.

9. Коваленко О., Луговий Р. Сторожівський курганний могильник / Оксана Коваленко, Роман Луговий // *Ostrogothica*. Археология Центральной и Восточной Европы познеримского времени и Эпохи Великого переселения народов. Сборник научных трудов к 10-летию Германославянской археологической экспедиции Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина. – Харьков: Тимченко, 2009. – С.174–179.

10. Кулатова И. Н., Супруненко А. Б. Отчет о разведках и охранных раскопках в Поворсклье и Поорелье в 1987 г. (Полтавская область) / И. Н. Кулатова, А. Б. Супруненко // НА ЦОДПА. – Ф.е. – Спр.18. – 43 арк.

11. Кулатова И. Н., Супруненко А. Б. Отчет о разведках и охранных раскопках в Поворсклье и Поорелье в 1987 г. (Полтавская область.) / И. Н. Кулатова, А. Б. Супруненко // НА ЦОДПА. – Ф.е. – Спр.18. – 43 арк.

12. Луговий Р., Коваленко О. Пізньосарматський курган Сторожівського могильника / Оксана Коваленко, Роман Луговий // Старожитності Лівобережного Подніпров'я – 2018 : збірник наукових праць. Пам'яті Г. О. Сидоренко (1918–1984). – К.: ЦП НАН України і УТОПІК, «Дивосвіт», 2018. – С. 90–98, кол. вкл. II

13. Махно Є. В. Кантемирівське поселення та могильник культури полів поховань / Є. В. Махно // Археологічні пам'ятки. – К., 1952. – Т.ІІІ. – С.231–241.

14. Рудинський М. Я. Кантамирівські могили римської доби / М. Я. Рудинський // Записки ВУАК. – 1930. – Т.І. С. 127–158.

15. Сидоренко Г. О. Щоденник описів Середне-Дніпровської розвідочно-археологічної експедиції ІМК АН СРСР 13.09-10.10-45 р. / Г. О. Сидоренко // Матеріали археологічних експедицій Полтавського історико-краєзнавчого музею 1945р. // НА ПКМ. – Ф.03. – Спр.145.

16. Супруненко А. Б., Кулатова И. Н. Отчет о раскопках курганов у с. Стенка Чутовского р-на Полтавской обл. в 1987 г. / И. Н. Кулатова, А. Б. Супруненко // НА ЦОДПА. – Ф.е. – Спр.17. – 11 арк.